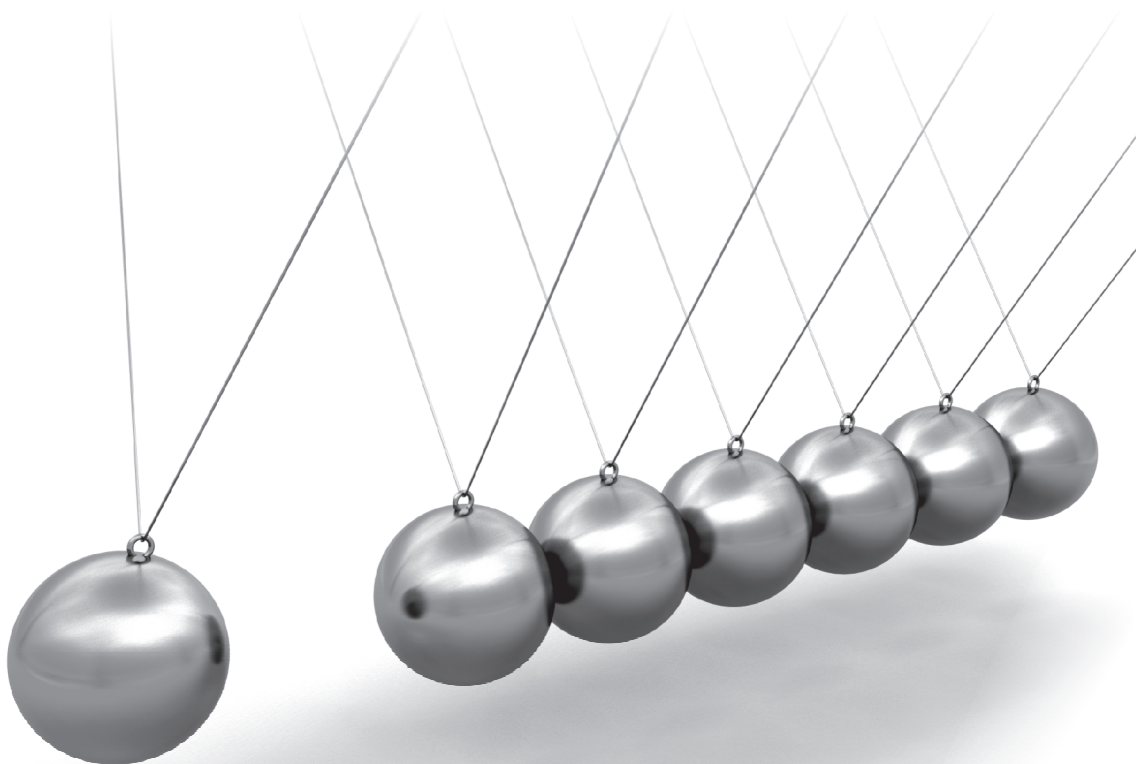

КОВИД-19 У СРБИЈИ '20.

Бојан Жикић (уредник)

1838

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

Филозофски факултет, Универзитет у Београду | 2021

1838

К

овид-19 у
Србији '20.
Зборник радова

Бојан Жикић (уредник)

Едиција *Човек и друштво у време кризе*

Ковид-19 у Србији '20.
Зборник радова
Бојан Жикић (уредник)
Београд 2021.

Издавач

Универзитет у Београду – Филозофски факултет
Чика Љубина 18–20, Београд 11000, Србија
www.f.bg.ac.rs

За издавача

Проф. др Миомир Деспотовић,
декан Филозофског факултета

Рецензенти

Проф. др Данијел Синани,
Филозофски факултет у Београду
Др Александар Крел
виши научни сарадник Етнографског института САНУ у Београду
Др Јадранка Ђорђевић Црнобрња,
виши научни сарадник Етнографског института САНУ у Београду

Лектор

Јелена Лутров

Дизајн корица

Ивана Зорановић

Припрема за штампу

Досије студио, Београд

Штампа

ЈП Службени гласник, Београд

Тираж

200

ISBN 978-86-6427-189-9

Овај зборник је настао у оквиру научноистраживачког пројекта
Човек и друштво у време кризе, који финансира
Филозофски факултет Универзитета у Београду.

САДРЖАЈ

- 7 | *Милош Миленковић*
Искључени и игнорисани, по обичају... О изостанку
употребе друштвено-хуманистичког приступа у државном
одговору Републике Србије на ковид-19 у светлу
Лисабонске декларације о хуманистици
- 19 | *Бојан Жикић*
Ковид-19 у Србији: избегавање ризика
и управљање ризиком
- 37 | *Александар Бошковић*
Магијско размишљање
- 53 | *Јасмина Чубрило*
Савремена уметност и доба нове нормалности
- 67 | *Марко Пишев*
Даље од слике: криза плурализма у Србији
и њене последице на примеру случаја „Кењкавац”
- 89 | *Љубица Милосављевић*
Бити стар у епидемији ковида-19:
антрополошка анализа квалитета живота
- 109 | *Нина Куленовић*
Оглед о добу постистине: пролегомена
за разумевање пандемије ковид-19
- 127 | *Невена Милановић*
Императив „бриге о себи” током пандемије ковида-19:
праксе постизања емотивног и физичког благостања
- 141 | *Ана Банић Грубишић*
Савремене легенде, гласине и теорије завере о пандемији
ковид-19 у Србији: фолклористичка перспектива
- 157 | *Владимира Илић*
Страх у доба короне

- 173 | *Јелена Ђуковић*
Живо наслеђе у условима глобалне пандемије:
модификација елемената НКН у Републици Србији
- 189 | *Катјарина М. Мишировић*
Рад од куће: нови приступи животним просторима
током ковид-19 пандемије
- 203 | *Ања Злајић*
Смрт у доба короне: анализа виртуелних ритуала
смрти и жаљења за време карантина
и пандемије вируса ковид-19
- 219 | *Иван Ковачевић*
Базично мапирање криваца и жртава пандемије
у јавном дискурсу
- 233 | *Младен Сјајић*
Употреба Фукоових модела суочавања са заразним
болестима за разумевање епидемије ковид-19 у Србији
- 251 | *Марија Нешковећ*
Живот у манастиру Шаолин у време пандемије ковида-19

Милош Миленковић*

ИСКЉУЧЕНИ И ИГНОРИСАНИ, ПО ОБИЧАЈУ... О ИЗОСТАНКУ УПОТРЕБЕ ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКОГ ПРИСТУПА У ДРЖАВНОМ ОДГОВОРУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ НА КОВИД-19 У СВЕТЛУ ЛИСАБОНСКЕ ДЕКЛАРАЦИЈЕ О ХУМАНИСТИЦИ

Апстракт: Супротно непрекидним позивима да се премосте разлике између природних и друштвено-хуманистичких наука, у оквиру одговора на епидемију ковид-19, које су упутиле водеће институције и организације из поља научне политике, а међу којима је најновија Лисабонска декларација о хуманистици, политика јавног здравља у Србији и даље делује незаинтересовано према глобалним трендовима управљања знањем. Немогућност и одбојност популације да појми носеће појмове и праксе јавног здравља, и даље представља изазов за кључне актере и институције у овом домену. Како бисмо понудили алтернативу, треба да се вратимо на дубинске структуре доношења одлука у Србији, с нагласком на последице дуготрајног потцењивања, понижавања и непознавања ДХН, како у академском сектору, тако и изван њега.

Кључне речи: друштвено-хуманистичке науке, јавна перцепција науке, Србија, ковид-19, научна и развојна политика, Лисабонска декларација о хуманистици, Унеско

*Доктор Кон о антиваксерском покрету:
„Зашто то постоји је питање које ја себи
постављам већ десет година!”¹*

---

* Редовни професор Одељења за етнологију и антропологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, milmil@f.bg.ac.rs

1 „Вечерње новости” <https://www.novosti.rs/vesti/drustvo/982928/doktor-kon-antivaxserskom-pokretu-zasto-postoji-pitanje-koje-sebi-postavljam-vec-deset-godina> (4. 4. 2021).

Увод

Пандемија ковид-19 је представљала прилику за промишљање неких од фундаменталних истраживачких тема савремене антропологије: односа државе и друштва², значења вулнерабилности³ или етике истраживања⁴. Али постоје и питања која нам пандемија, та нежељена, изненадна псеудолабораторија, омогућава да промислимо, а да нису само типична за емпиријска истраживања савремених феномена. То су питања политике знања, посебно она повезана са положајем друштвено-хуманистичких наука у академском и изванакademском контексту, како на националном тако и на глобалном плану. Промисљање ових питања могао би да покаже да се положај наших наука, вероватно, погоршао.

Горњи цитат најистакнутијег члана српског тима за одговор на кризу ковид-19 осликава темељност и дубину игнорисања с којим деценијама живе српске друштвено-хуманистичке науке (ДХН). Како то да нешто што је проучено и објашњено, попут (не)могућности становништва да схвати доминантне концепте и праксе јавног здравља⁵, и даље представља изазов за главне актере и институције у јавном здравству? Како бисмо пружили објашњење овог феномена, треба да се окренемо дубинској структури процеса доношења одлука у Србији, посебно последицама продужене девалвације, дерогације и непознавања ДХН, како унутар тако и изван академске заједнице. У контексту општег, глобализованог неповерења према експертизи⁶, потпомогнутог традиционалном уздржаношћу према институцијама под државном контролом у посткомунистичкој Европи⁷, и наше

2 Appadurai, Arjun. 2020. „The COVID exception.” *Social Anthropology* 28(2): 221–222.

3 Napier, A. David. 2020. Rethinking vulnerability through Covid-19. *Anthropology Today* 36(3): 1–2.

4 Marino, Elizabeth, Joyce Rivera-Gonzalez, Mara Benadusi, Alexa Dietrich, Mo Hamza, Alessandra Jerolleman, and Adam Koons. 2020. COVID-19 and All the Things That Kill Us: Research Ethics in the Time of Pandemic. *Practicing Anthropology* 42(4): 36–40.

5 Жикић, Бојан. 2016. *Рејродуција, марјиналност, ризик: оіпеди из аніројолоіије јавноі здравља*. Београд: Српски генеалогски центар: Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета; Hahn, Robert A., and Marcia Claire Inhorn, eds. 2009. *Anthropology and public health: bridging differences in culture and society*. Oxford University Press, USA; Stellmach, Darryl, Isabel Beshar, Juliet Bedford, Philipp Du Cros, and Beverley Stringer. 2018. Anthropology in public health emergencies: what is anthropology good for?. *BMJ global health* 3(2): e000534.

6 Brown, Mark B. 2009. Science in democracy: Expertise, institutions, and representation. Mit Press; Eyal, Gil. 2019. *The Crisis of Expertise*. Cambridge: Polity Press.

7 Rose, Richard. 1994. „Rethinking civil society: Postcommunism and the problem of trust.” *Journal of Democracy* 5, no. 3: 18–30; Mishler, William, and Richard Rose.

ДХН себе традиционално доживљавају као релативно независне и критичне према званичној политици. Управо оне су биле најпогодније за комуницирање и преношење циљева и средстава јавног здравља општој популацији. Како је могуће да су те дисциплине игнорисане или, по обичају, третиране као икебана, с нешто мало медијског простора датог понеком дежурном аналитичару, а не институцијама и истраживачким тимовима? У раду се истиче недовољно истражено питање од великог значаја за ову расправу: чињеница да је епидемији приступљено првенствено као медицинском и економском, али не и као културном феномену. Стога се и знање о друштву и култури (осим када су редуковани на економију) сматра у најбољем случају као другоразредно. Овај феномен није типичан за Србију (мада је у њој и околним државама пренаглашен), већ је он глобалног карактера. Иако солидно проучен, ретко се сагледава у контексту кризе општег поверења у ауторитет науке и експертског знања. Треба да се усредсредимо управо на ту везу између а) омаловажавања ДХН унутар академског сектора и б) општег неповерења у научно знање изван академије.

За одговор на ово питање послужиће нам недавно усвојена „Лисабонска декларација о хуманистици, отвореној науци и иновацијама” Европске конференције за хуманистику. Она садржи кључне поруке које Унеско деценијама шаље владама широм света о значају друштвено-хуманистичких наука за мир и развој (а које се у нашој научној и развојној политици углавном игноришу). Аргумент представљен у овом поглављу истиче разлоге због којих је требало укључити ДХН у сузбијање антиваксерских и сродних наратива и покрета у доба пандемије. И због којих је то и даље неопходно, посебно када је реч о начинима да се утиче на јавну перцепцију јавног здравља.

Традиција искључивања друштвено-хуманистичких наука (у Србији)

Управљање знањем ДХН у Србији, укључујући вредновање истраживања, истраживача и институција, као и употребу тог знања, одликује вишедценијско спорење. Критичари постојећег стања указују на пристрасност критеријума вредновања, неравномерност финансирања и симболичко понижавања ових дисциплина,

---

2001. „What are the origins of political trust? Testing institutional and cultural theories in post-communist societies.” *Comparative political studies* 34, no. 1: 30–62; Marková, Ivana, and Ivana Marková, eds. 2004. *Trust and democratic transition in post-communist Europe*. Oxford: Oxford University Press.

подједнако и у оквиру академских институција и у институцијама које регулишу и управљају академским сектором, али и изван њега, као и у заинтересованој јавности. Истраживачи указују на то да су системски развлашћени упркос начелном постојању академске аутономије, да су жртва мајоризације у телима која одлучују о критеријумима вредновања и другим релевантним питањима академског рада, да се разлике међу научним пољима занемарују па и игноришу при доношењу битних одлука и да је – све у свему – у Србији успостављена традиција небриге о друштвеним и културним питањима, а посебно о друштвеним и културним аспектима оних питања која традиционално спадају у домен природних, медицинских или техничких наука⁸.

Недавно квалитативно истраживање, у којем су испитаници били сами ДХ наставници и истраживачи, а чији је циљ био да открије начин на који би они могли да буду враћени у процес одлучивања о поменутих спорним питањима и допринесу одговору на кључне проблеме данашњице, показало је да то ни неће бити могуће пре него што поврате достојанство и у академском контексту и изван њега⁹. Истраживање је, такође, показало несклад између циљева, имплементације и перцепције важећих решења у јавној политици знања, указујући на висок потенцијал за наставак и продубљивање конфликта унутар саме академске заједнице. Статус ДХН показао се као главна препрека укључивању већине ДХ поља, а посебно истраживача и наставника из хуманистичких дисциплина, у реформске процесе у којима су, номинално, позвани да учествују¹⁰. Уочава се потреба за издавањем упозорења о непосредној опасности од продуженог структурног и систематског искључивања ДХН из процеса до-

8 Ипак, скорије измене прописа, иако недовољне, побуђују наду, в. посебно „Правилник о категоризацији и рангирању научних часописа” http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2021/01/Pravilnik-o-kategorizaciji-i-rangiranju-naucnih-casopisa-159_2020-115-1.pdf.

9 Milenković, Miloš. 2020. „In the name of” Europe: On the counterindications of social science and humanities research assessment criteria (in Serbia). Belgrade: Faculty of Philosophy, University of Belgrade and Dosije Studio.

10 Ни најновија стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије 2021–2025. године „Моћ знања” не игнорише постојање ДХН: „Управо област друштвено-хуманистичких наука, са својим посебностима, има капацитет да спроводи истраживања у области јавних политика, образовања, друштвених и културних иновација, људских и мањинских права, као и истраживања која воде бољем разумевању и решавању културних, друштвених и економских питања и изазова, развоју и унапређивању образовања и система образовања, те развоју критичког мишљења и других цивилизацијских стандарда у српском друштву.” (М 2.4), <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg.> .

ношења одлука – потреба осведочена чињеницом да након уложеног труда, знања, новца и медијског простора без преседана, у Србији и даље постоји проблем базичног неразумевања јавног здравља.

Да ли је нижи статус ДХН у агенди креатора политике изазван доминантним неповерењем према експертизи у друштву¹¹, или пракса унутар академских и истраживачких управних тела, истраживачко је питање које заслужује даље проучавање. Ипак, могу се извести неки прелиминарни закључци: ДХ научници и истраживачи доживљавају свој (слаб) друштвени утицај као строго повезан са (ниским) друштвеним статусом; свој низак социјални статус доживљавају као резултат лошег положаја целог ДХ поља унутар академских институција; такође сматрају да друштвени утицај и друштвени статус треба истовремено побољшати. Како је дошло до овако дубоког незадовољства готово читавог једног научног поља? Методи вредновања истраживања су развијени за (и одражавају) праксе истраживања, дисеминације и процене утицаја карактеристичне за природне науке (и у мањој мери за техничке и биомедицинске). Оне не могу да обухвате ни разноликост метода ДХН нити да уваже многе жанрове, публике, па и језике на којима се објављују резултати истраживања у ДХН. Традиционално су моделовани за линеарно разумевање примене научног знања и неприкладни плурализму конкурентских идеја, разноликости понекад супротстављених погледа на свет, као и специфичног хуманистичког концепта знања, који не би требало да „одумре” и постане „застарео” за две до пет година, као у лабораторијским наукама.

Истраживање проблема вредновања у корелацији са проблемом статуса ДХ поља даље показује да усредсређивање на метрику неизбежно „губи” све оно што се суштински вреднује у ДХН, чинећи само мерење учинка ових дисциплина „застарелим” или небитним за друштво. Квантификација истраживачких резултата, тако, није само неприкладна као метод, већ производи и друштвене последице – и по ДХ научнике и по само друштво, којем ускраћује резултате њиховог рада. Дакле, она је и друштвено штетна. Та штета постаје посебно видљива када су у питању друштвени процеси који се поимају као судбински. Док је током претходних деценија таквим питањем сматран опстанак идентитета (чија се угроженост повезује са гашењем идентитетских наука), данас је то – јавно здравље, односно изостанак употребе ДХН у посредовању циљева и концепата јавног здравља широј популацији.

11 Milenković, Miloš, and Miloš Milenković. 2013. Administrative reform and debates over public agencies' role in Serbia. *Belgrade Law Review* 61(3): 135–150.

Али како унапредити статус ДХН и применити њихова знања на друштвену добробит ако су искључене из процеса управљања знањем? Да ли је у питању политички мотивисана освета због традиционалне подршке опозицији, административни превид, фијаско у управљању катасторофом или нешто друго? Одговора је много, али постоји једна важна поента коју често пренебрегавамо у самоперцепцији: наш утицај на друштво се сматра превазиђеним због тога што је тип знања које производимо изгубио ореол друштвеног значаја. Ако се окренемо глобалним променама у перцепцији наших дисциплина од стране институција и организација које руководе политиком знања, можемо да видимо да се у најновијој варијанти заговарања значаја ДХН за друштво – а посебно хуманистике – истиче управо њихова инструментална улога.

Лисабонска декларација – инструментална вредност друштвено-хуманистичких наука

Током последњих деценија је дошло до значајног напретка у начину на који научна политика, као и с њом повезане политике мира и развоја, перципирају друштвено-хуманистичке науке. Када укрстимо претходно сумиране резултате са савременим променама у европској, па и глобалној политици знања, постаје јасно да је игнорисање и стратешко подјармљивање ДХН у Србији у потпуној супротности с трендом интеграције ДХН у јавне политике. О значају Декларације из Сан Франциска, Лајденског манифеста, Објаве три академије, о резултатима Европске мреже за вредновање истраживања у ДХН и сличним настојањима да се објасни како би промена вредновања водила и значајнијем доприносу тих дисциплина друштву, писао сам на другом месту¹². Ипак, у сада већ значајном низу иницијатива које имају за циљ да објасне инструментални карактер ДХН истиче се не давна Лисабонска декларација¹³.

На Европској конференцији о хуманистици, коју су Португалија и Унеско заједнички организовали у мају 2021, усвојена је Лисабонска декларација о хуманистици, отвореној науци и иновацијама. Декларација, између осталог, наглашава значај хуманистике за област јавних политика. Како истиче Габријела Рамос, помоћница генералног директора Унеска, задужена за друштвено-хуманистичке науке:

12 В. фусноту бр. 9.

13 <http://www.guninetwork.org/news/lisbon-declaration-humanities-open-research-and-innovation>.

„Друштвено-хуманистичке науке морају бити постављене у средиште научних стратегија и јавних политика како би се изашло у сусрет савременим изазовима и боље обновила наша пост-ковид друштва. Оне су у срцу данашњих проблема и у блиској сарадњи са другим дисциплинама могу пружити одговоре и иновативна решења, посебно дугорочно.”¹⁴ У питању је најновија варијанта дуготрајног тренда који наглашава инструменталну вредност хуманистике, иначе традиционално редуковане на интринсична својства.

Уместо тога, Декларација истиче следеће:

- хуманистичке науке треба да одиграју суштинску улогу у оспособљавању друштва да схвате савремене изазове са којима се суочавају – оне омогућавају владама и другим креаторима политике и друштвеним актерима да одговоре на те изазове;
- јединствена вредност хуманистичких наука зависи од разноликости њихових концепата, метода, традиције и искустава, као и од њиховог продуктивног односа са друштвеним и природним наукама (укључујући иновативне облике трансдисциплинарности);
- међу изазовима које хуманистичке науке могу осветлити убрајају се: приоритетни значај пандемије ковид-19 и њени вишеструки ефекти на неједнакости, инклузију и благостање; радикализам и екстремизам; дигиталне трансформације и њихове етичке импликације; замишљање и стварање нових начина насељавања Земље, као и међуоднос свега наведеног;
- такви изазови се групишу око свеобухватне важности тумачења и реинтерпретације онога што значи бити човек у светлу трансформације света;
- недавне иницијативе предузете у овом смислу од стране Унеска, BRIDGES¹⁵ акциону коалицију хуманистичких дисциплина за одрживост у оквиру програма Управљање друштвеним трансформацијама¹⁶ и припрему препоруке о етици вештачке интелигенције; иницијативе Европске уније, посебно Стратешки оквир за европску сарадњу у образовању и обукама¹⁷; иницијативе влада и агенција, укључујући

14 <https://en.unesco.org/news/european-humanities-conference-5-7-may-lisbon-hosted-portugal-and-unesco>

15 <https://ihopenet.org/bridges/>

16 <https://en.unesco.org/themes/social-transformations/most>

17 https://ec.europa.eu/education/policies/european-policy-cooperation/et2020-framework_en

припрему Европске конференције за хуманистику¹⁸ од стране Унеска, CIPSH-а и Португалске фондације, укључујући и Светски извештај о хуманситици¹⁹;

- хуманистичким наукама често недостају ресурси и признање у системима високог образовања и истраживања који би омогућили да се искористи њихов пуни потенцијал;
- њихов допринос доношењу политика може знатно побољшати, јер оне осветљавају различите људске интеракције и контексте и унапређују доношење одлука.

На основу истакнутог, Декларација:

- позива хуманистичке научнике да мобилишу своје институције и релевантне заинтересоване стране да гарантују да ће свака млада особа у целој Европи имати отворен приступ хуманистичким истраживањима, образовању и иновацијама до 2025. године, доприносећи ефикасно повећању хуманистичке писмености у свим европским регионима;
- подстиче научнике из области хуманистичких наука да се активно укључе у истраживачке, образовне и иновационе активности у оквиру принципа „отворене науке” и у блиској сарадњи са колегама из других дисциплина, као и у оквиру дискусија на нивоу јавне политике и да тиме допринесу новим начинима производње и ширења знања, укључујући иновативне концепте и разумевање засновано на доказима;
- захтева од руководиоца образовних и високошколских установа да осигурају, почев од основног па кроз све нивое образовања, укључујући докторат, трансверзално интегрисање курса о интеракцији хуманистике и других наука, јачајући вредност универзалног знања за решавање друштвених изазова;
- захтева од руководства истраживачких и високошколских установа да активно промовишу мобилност студената и истраживача у хуманистичким наукама, преко граница држава и научних поља;
- даље захтева од високошколских и истраживачких институција да се отворе ка широком спектру заинтересованих страна путем образовних, истраживачких и иновационих иницијатива усмерених ка одрживим иновацијама, кодизајнираним са локалним заједницама, а да приступ граде на интеракцији хуманистике, науке и технике;

18 <https://events.unesco.org/event?id=1106356922&lang=1033>

19 <https://worldhumanitiesreport.org/>

- обавезује се да ће ојачати подршку аутономији хуманистичких наука кроз постојеће али и иновативне механизме финансирања;
- позива Унеско да заједно са институцијама Европске уније потражи одговарајуће модалитете за окупљање влада на министарском нивоу, како у Европи, тако и шире, ради даљег промовисања хуманистичких истраживања, образовања и иновација и помоћи у дизајнирању одговарајућих политика.

Када анализирамо претпоставке и предлоге ове декларације, видимо да ниједна није примењена приликом осмишљавања и примене одговора на ковид-19 у Републици Србији. Зато позивам доносиоце одлука да наставе с недавно започетим заокретом ка диверсификацији регулативе као предуслову интеграције научних поља. С тим у вези износим и неколико закључака о томе чему би све хуманистика могла да послужи у управљању текућом пандемијом, али и онима које нам предстоје.

Интринсично инструменталне науке

Чак и у својој лаганој форми, писаној за интердисциплинарну публику (што се у академским круговима доживљава готово као писање популарне науке), ДХН нуде разнолике ресурсе о томе:

- 1) како наративи о зарази обликују сам концепт заједнице и структуришу припадност – митови, симболи, архетипови и друштвене мреже одражавају и преносе приче о заразама које утичу на начине путем којих људске заједнице мисле о себи и другима²⁰;
- 2) зашто треба да избегавамо (колико год то тешко било) колективне идентификаторе (етничке, расне, религијске и сл.) док су епидемије у току, како бисмо превенирали употребу болести као повод за социјалну хигијену²¹;
- 3) коначно, постоје спроведена истраживања домаћих ДХ научника чији су резултати објављени, а с чијим игнорисањем би се морало престати у планирању одговора на предстојеће таласе пандемије²².

20 Wald, Priscilla. 2008. *Contagious: Cultures, carriers, and the outbreak narrative*. Durham: Duke University Press.

21 Peckham, Robert, ed. 2015. *Empires of panic: Epidemics and colonial anxieties*. Hong Kong: University Press.

22 Žikić, Bojan, Mladen Stajić, and Marko Pišev. 2020. The New Normal and Covid-19 in Serbia from February to May 2020. *Issues in Ethnology and Anthropology* 15(4): 949–

Ове, и многе друге референце, и то можда баш оне које делују „мање научно” зато што су написане језиком који одудара од језика струке, помажу у разумевању због чега наводно најефикасније предложене мере, попут оснаживања експерата уместо политичара, доследног социјалног дистанцирања, унапређење међународне сарадње или избегавање стручне терминологије и вишесмислености при комуникацији – не делују. Зато што је знање инхерентно политично, а политика импрегнирана идентитетом. Неопходни су вам доктори за идентитет ако желите да уредите овај хаос.

Будући да су ДХН углавном искључене из наше политике истраживања и развоја, и наш одговор на ковид-19 је био недовољан. Овом питању је у јавности углавном приступано из дневно-политичке перспективе, али и ова анализа показује да су разлози структурне природе. А да ли је искључивање ДХН мотивисано отпором агенди „Наука за друштво и са њим”²³, коју заједнички спроводе најважнији актери међународног развоја: Европска унија, Уједињене нације, Савет Европе, Светска банка и други? Или је у питању просто опортунистичко понашање које има за циљ да продужи дистрибуирање средстава тамо где делује да су потребнија. Постоји ли можда мање суморно објашњење, које би уместо претходно понуђена два било усмерено на јавну перцепцију науке и научног знања? Верујем да је и тако – искључивање ДХН из управљања кризом изазваном пандемијом ковид-19 није само последица противљења развојним политикама међународне заједнице, нити циљаног трансфера средстава за истраживање и развој научним пољима из којих традиционално долазе доносиоци одлука, већ и чињенице да су ДХН програмски нестандардизоване и незгодне за инкорпорирање у акционе планове кризног менаџмента. Будуће истраживање треба да провери хипотезу да ли колеге које раде у систему јавног здравља и институцијама задуженим за управљање кризама заправо деле јавну представу о науци и научном знању која није карактеристична за добар део друштвених наука и вероватно целу хуманистику (али јесте за већину популације).

У супротном, могло би да преовлада стандардно социјално-теоријско гледиште, према којем истраживачи треба да стану на страну друштва насупрот држави, што у нашем случају не делује као опција

978; Pišev, Marko, Bojan Žikić, and Mladen Stajić. 2020. Index „Corona”: Symbolic Employment of COVID-19 in the Public Discourse in Serbia. *Issues in Ethnology and Anthropology* 15(3): 845–877. Marko Milenković. 2019. „Responses to the Covid-19 Crisis in Serbia”, In: Justin Frosini (ed.), *Percorsi costituzionali* 2: 443–470.

23 <https://en.unesco.org/themes/science-society>; <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/h2020-section/science-and-society>;

која би допринела било јавном здрављу било положају наших дисциплина: „Много тога би се могло рећи о овом тренутку и много тога ће се испоставити као нетачно. Они међу нама који се баве антропологијом треба да посматрају, негују и мобилишу овај нови момент могућности за друштво насупрот држави, као једини поуздани ослонац политике преживљавања. То је прави разлог зашто живимо у ванредном стању, а не то што суверени грабе прекомерну моћ широм света.”²⁴ Насупрот овом закључку, све указује на то да у контексту у којем наше никада либерализовано друштво не располаже ресурсима за преживљавање, већ се они и даље налазе у рукама државе, треба да наставимо да објашњавамо зашто наше дисциплине треба инкорпорирати у државни одговор на ковид-19 (и предстојеће пандемије), а не користити кризу да се оне позиционирају насупрот држави. Зато што оне систему јавног здравља, који је несумњиво државни, могу да помогну као мост ка друштву у којем превлађује незадовољство (макар према оном његовом сегменту који је незадовољан досадашњим учинком „борбе против ковида-19”).

Тај мост има три важна стуба:

- 1) попут доминантног дела друштва који се опире званичном, експертском знању (и наставља са ослањањем на наративе који епидемију могу само да продуже, а не да је сузбију), ДХН имају дугу традицију одупирања државној контроли над знањем, што их чини идеалним за идентификацију са антивакцинистичким и сродним покретима који се заснивају на представи о експертском знању као плоду завере (или служења истим);
- 2) имајући у виду њихову методолошку разноврсност, ДХН могу да допру до оних аспеката друштвене стварности недоступних природним, биомедицинским и техничко-технолошким наукама;
- 3) треће, и не мање важно, с обзиром на чињеницу да многи друштвени, а посебно хуманистички научници деле идентитет са својим проучавањима, негујући културно-историјско наслеђе и тиме истовремено заслужујући поверење народа, управо међу њима и институцијама у којима раде треба тражити решење за кризу поверења према експертском знању (посебно онда, када је неповерење обележено одбијањем информација, укључујући и научне, које долазе из институција и организација, или држава, које нису српске).

---

24 Appadurai, Arjun. 2020. „The COVID exception.” *Social Anthropology* 28(2): 221–222.

Miloš Milenković

**EXCLUDED, IGNORED, AS USUAL...
ON THE FAILURE TO INCORPORATE SOCIAL SCIENCE
AND HUMANITIES APPROACH INTO COVID-19 STATE-
GOVERNED RESPONSE IN SERBIA IN THE LIGHT OF THE
LISBON DECLARATION ON HUMANITIES**

Abstract: Contrary to recent calls by the relevant institutions and organizations in the realm of science policy to abridge STEM and SSH, among which the Lisbon declaration is the latest one, Serbian public health policy still seems resistant to global trends in knowledge management. Population's inability and reluctance to grasp dominant concepts and practices of public health still presents a challenge for major figures and institutions in the field. In order to offer an alternative, we should turn to an underlying structure of the decision making processes in Serbia, stressing the consequences of the prolonged devaluation, derogation and ignorance towards SSH both within and outside academia.

Keywords: social sciences and humanities, public perception of science, Serbia, Covid-19, research and development policy, the Lisbon declaration on the humanities, UNESCO

CIP – Каталогизација у публикацији –
Народна библиотека Србије, Београд

316.62:[616.98:578.834(082)

КОВИД-19 у Србији '20 : зборник радова / Бојан Жикић
(уредник). – Београд : Универзитет, Филозофски факултет, 2021
(Београд : Службени гласник). – 269 стр. ; 24 см. – (Едиција Човек
и друштво у време кризе)

» ... у оквиру научноистраживачког пројекта Човек и друштво
у време кризе ' ...“ --> колофон. – Тираж 200. – Напомене и
библиографске референце уз радове. – Библиографија уз сваки рад.
– Abstracts.

ISBN 978-86-6427-189-9

а) Ковид 19 -- Пандемија -- Друштвени аспект -- Зборници б)
Ковид 19 -- Пандемија -- Антрополошки аспект -- Зборници

COBISS.SR-ID 54674697

Овај зборник представља резултат првог организованог, систематског истраживања у нашој етнологији и антропологији на тему ковида-19. Сваки од радова посвећен је одређеном сегменту друштвеног и културног живота и разматра промене које се дешавају у оквиру њега или одговоре који су се појавили на те промене. Нагласак радова је на посебној врсти друштвене и културне промене, оне која долази изненада и последица је неочекиваног, спољашњег притиска, а не унутрашњег развоја и динамике уобичајеног живота. Промене које је ковид-19 унео у наше животе током протекле године су дисруптивне у погледу нашег свакодневног понашања и мишљења, због чега смо, као појединци, али и припадници различитих друштвених били принуђени да изналасимо нове моделе понашања и мишљења који су прилагођени новонасталим ситуацијама. Резултати овде представљених истраживања указују на суштинску неспремност друштвено-политичког система да се суочи са изненадном и глобално деривираним кризом, али и потврђују резистентност и флексибилност локалних културних пракси у организовању одвијања свакодневног живота на микросоцијалном нивоу.

